

Analiza dječjeg crteža

Brajković, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:813099>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MATEA BRAJKOVIĆ

ANALIZA DJEČJEG CRTEŽA

Završni rad

Pula, svibanj 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MATEA BRAJKOVIĆ

ANALIZA DJEČJEG CRTEŽA

Završni rad

JMBAG: 0303045237, redovitistudent

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Metodika likovne kulture

Znanstveno područje: Umjetničko područje

Znanstveno polje: Likovna umjetnost

Znanstvena grana: Likovna pedagogija

Mentor: Breza Žižović, mag. art. paed

Pula, svibanj 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Matea Brajković kandidat za prvostupnika primarnog obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Matea Brajković

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Matea Brajković dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Analiza dječjeg crteža koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis
Matea Brajković

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. ANALIZA UMJETNIČKIH DJELA I DJEČJIH LIKOVNIH URADAKA	7
3. DJEČJI CRTEŽ	9
3.1. LIKOVNI ELEMENTI	10
3.2. KOMPOZICIJSKA NAČELA	14
3.3. LIKOVNE TEHNIKE	16
3.4. MOTIVI DJEČJEG CRTEŽA	25
3.5. FAZE DJETETOVA LIKOVNOG RAZVOJA	26
4. POČETAK LIKOVNOG JEZIKA	32
4.1. POTICANJE STVARALAŠTVA	33
4.2. NEVIZUALNO POTICANJE DJEČJEG LIKOVNOG IZRAŽAVANJA	35
4.3. IZRAŽAVANJE LINIJAMA	35
4.4. IZRAŽAVANJE KRUGOM	36
4.5. IZRAŽAVANJE KVADRATOM	37
4.6. CRTANJE ČOVJEKA	39
4.7. CRTANJE ŽIVOTINJA	42
5. ANALIZA DJEČJEG CRTEŽA	44
5.1. ANALIZA DJEČJIH LIKOVNIH URADAKA	44
5.2. VAŽNOST ODGAJATELJA U ANALIZI I VREDNOVANJU DJEČJIH RADOVA	45
5.3. PSIHOLOŠKA ANALIZA DJEČJEG CRTEŽA	46
5.4. ANALIZA DJEČJIH RADOVA NAKON LIKOVNE AKTIVNOSTI U IZVANNASTAVNOJ USTANOVI	48
6. ZAKLJUČAK	56
7. LITERATURA	57
8. POPIS SLIKA	59
9. SAŽETAK	62
10. SUMMARY	63

1. UVOD

Djetinjstvo je najljepše razdoblje u životu svakog čovjeka. Dijete u tom razdoblju raste, razvija se i usavršava. Neprestano istražuje svijet i otkriva svoje mogućnosti. Većinu svog vremena provodi u igri, koja je samim time i najbitnije sredstvo učenja. Kroz igru dijete stječe motoričke, emocionalne, kognitivne, socijalne i govorne vještine. Već od najranije dobi dijete je okruženo likovnom umjetnosti. Od trenutka kada postaje sposobno držati olovku, ono ostvaruje svoje prve crtačke radove. Ima potpunu slobodu izražavanja samo ako mu je to omogućeno od okoline. Prilikom promatranja svijeta vrlo je radoznalo i koristi sva svoja osjetila te se poistovjećuje s objektom promatranja. Najvažnije je da ga se pravilno motivira i da mu se omoguće pravilni poticaji. U predškolskoj dobi dijete spoznaje linije i oblike, likovne elemente i kompozicijska načela. U likovnim crtežima najmlađe djece javljaju se različite linije. One se razlikuju po osobinama, smjeru, duljini, čvrstoći i tamnoći te omogućuju djeci jednostavno izražavanje različitih sadržaja. Postupno se iz linija počinje stvarati prvi oblik, a to je krug. Na početku je krug veoma nepravilan, uglat i šiljat, a s vremenom postaje pravilniji. Postepeno, kombinacijom svih naučenih oblika i linija, dijete je u mogućnosti nacrtati čovjeka i životinju.

Iz navedenog, proizlazi predmet istraživanja, a usmjeren je na analizu dječjeg crteža od samih početaka do predškolske dobi.

Prilikom postavljanja cilja i hipoteze usredotočila sam se na stečeno znanje iz teorije i prakse metodike likovne kulture. Također su od velike važnosti bila i istraživanja i aktivnosti koje sam provela u dječjem vrtiću „101 dalmatinac“ i izvannastavnoj ustanovi „Ljetni kamp“. Stručnom literaturom iz područja pedagogije i psihologije kao i metodike likovne kulture, dopunila sam i proširila svoje pretpostavke.

2. ANALIZA UMJETNIČKIH DJELA I DJEČJIH LIKOVNIH URADAKA

Uključivanjem djece u umjetničke procese pridonosimo razvoju kulture, smislu za stvaralaštvo i inicijativu, emocionalnoj inteligenciji i dr. Doticaj s umjetničkim djelima pruža djetetu mogućnost izražavanja vlastitih emocija putem likovnog jezika. U kontaktu s umjetnošću obogaćujemo njihov estetski razvoj te razvijamo kod njih pozitivan stav prema umjetnosti.

Umjetničko djelo djeluje kao odgojni sadržaj, ima umjetničku vrijednost i otvara nove vidike kod promatrača. Ono se procjenjuje bez obzira na dob umjetnika.

Dječji likovni uradak nastaje kao rezultat dječjeg truda, njegove intelektualne i motoričke zrelosti. Prilikom procjene dječjeg likovnog uratka, dob je polazišna osnova.

Analiza umjetničkih djela i dječjih likovnih uradaka temelji se na četirima različitim cjelinama umjetničke kvalitete djela. U knjizi „Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi“ skupine autora (Herceg, Rončević, Karlavaris 2010), navode se četiri kriterija za analizu likovnih djela. Kriteriji su slijedeći:

1. Osobno likovno iskustvo promatrača o umjetničkim djelima
2. Spontane doživljajne reakcije na neposredan dojam o djelu
3. Analize umjetničkog djela (fizička pojava djela, individualnost djeteta te prostorno-vremenski okvir nastajanja djela)
4. Sintetičko doživljavanje likovnog djela i njegove osnovne poruke

2.1. Osobno likovno iskustvo promatrača o umjetničkim djelima

Promatrač, najčešće odgojitelj, ima vrlo značajnu ulogu u prvom od četiri spomenuta kriterija za analizu likovnih djela. Promatrajući djelo, odgojitelj daje vlastiti komentar koji proizlazi iz osobnog iskustva. Autori naglašavaju kako je to polazište za daljnju analizu djela (2010).

2.2. Spontane doživljajne reakcije na neposredan dojam o djelu

Spontane doživljajne reakcije na neposredan dojam o djelu utkrivaju privlači li djelo promatrača.

2.3. Analize umjetničkog djela na osnovu slijedećih kriterija: fizička pojava djela, individualnost djeteta te prostorno-vremenski okvir nastajanja djela

Analiza umjetničkog djela i dječjeg likovnog uratka vrlo je bitna kako dijete ne bi izgubilo interes te kako bi ga se motiviralo na daljnji rad. Analiza se provodi prema slijedećim kriterijima:

1. Fizička pojava djela obuhvaća utvrđivanje motiva i teme djela, likovne tehnike koja je korištena, zatim likovnog jezika te likovne poruke.
2. Individualnost djeteta utvrđuje se promatranjem njegovih likovno-kreativnih sposobnosti. Pri analizi uratka može se uočiti originalnost interpretacije pojedinih motiva, kao i obilježja individualnosti, osjećaja za boje te raznolikost pri korištenju oblika i metoda oblikovanja.
3. Prostorno-vremenski okvir nastajanja djela ovisi o vremenskom razdoblju djetetova života.

2.4. Sintetičko doživljavanje likovnog djela i njegove osnovne poruke

U ovom posljednjem kriteriju za analizu umjetničkih djela i dječjih likovnih uradaka, sadržana je jednostavna poruka koja sažima ukupnu analizu.

Za analizu dječjih likovnih radova potrebno je poznavati likovni jezik, odnosno likovne elemente i kompozicijska načela, zatim likovne tehnike te faze dječjeg likovnog izražavanja.

3. DJEČJI CRTEŽ

Crtanje je ekspresija, odnosno način na koji možemo izraziti vlastitu ličnost. Ljudi koji su živjeli u prošlosti imali su potrebu za ostavljanjem svojih crteža u špiljama, piramidama, hramovima. Na taj način obilježavali su svoj prostor, ali i pružali slijedećim naraštajima dokaze o svojoj kulturi i običajima. Na sličan način i djeca obilježavaju svoj prostor od trenutka u kojem nauče držati olovku.

Dječji crtež pokazatelj je dječje intelektualne i motoričke zrelosti. Povezanost s intelektualnim i kognitivnim razvojem, omogućava praćenje kognitivnih napredovanja djeteta. Dječji crtež najčešće prikazuje:

- a) Unutarnja iskustva
- b) Prostorne predodžbe
- c) Razumijevanje vremena
- d) Redosljed odvijanja događaja i sl. (Čorić, 2013)

Dijete već od najranije dobi istražuje različite načine oblikovanja predmeta koji su mu dostupni iz okoline. Slaže i preslaguje kockice, kombinira te daje nove dimenzije predmetima koji ga privuku (Balić-Šimrak, 2011). Ubrzo nakon toga i u susretu s plohom, dijete počinje ostvarivati svoje prve crtačke uratke. Za crtanje se često govori da je to najiskreniji način na koji dijete može izraziti svoje osjećaje i razmišljanja (Balić-Šimrak, 2011).

3.1. LIKOVNI ELEMENTI

U knjizi „Osnove likovnog jezika i likovne tehnike“ autora Jakubina (Jakubin, 1989), objašnjeno je kako je likovno izražavanje zapravo sposobnost primjenjivanja i međusobnog povezivanja likovnih elemenata. Likovni elementi su prisutni u svakom likovnom području i sudjeluju u gradnji likovnih djela. Djecu učimo likovnom jeziku postepeno, polazeći od osnova likovnog jezika prema složenijim likovnim strukturama.

U likovne elemente ubrajamo: točku, crtu, boju, plohu, površinu, volumen i prostor.

3.1.1. TOČKA

Autor Jakubin (1989) navodi kako točka u likovnom jeziku predstavlja osnovnu likovnu i optičku vrijednost. Točku možemo nizati, graditi i međusobno kombinirati. Možemo je pravilno i nepravilno raspoređivati po plohi te stvarati tamnije i svjetlije tonske vrijednosti.

Crtež 1. M.S.(3,8 g) „Lice“, flomaster (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“)

3.1.2. CRTA

„Crtu je osnovni likovni element crteža“ (Jakubin, 1989, str. 11).

Crtu se smatra temeljem svih oblika likovnog izražavanja kao što su grafika, slikarstvo, kiparstvo i dr.

Osnovna svojstva crta su:

a) CRTE PO TOKU

U crte po toku ubrajaju se ravne crte(kaligrafske i euklidske) i krivulje(pravilne i slobodne)

b) CRTE PO KARAKTERU

Crte po karakteru mogu biti: tanke, debele, dugačke, kratke, oštre, kontinuirane, isprekidane, izlomljene itd.

c) CRTE PO ZNAČENJU

Crte po značenju mogu biti strukturne(odnose se na građu crteža ili slike) i konturne ili obrisne (odnose se na ocrtavanje ili opisivanje vanjskog ruba nekog lika ili oblika)

Crtež 2.M.B. (1.4 g), „BEZ NASLOVA“, flomaster(izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

3.1.3. BOJA

Riječ boja obuhvaća dva pojma. Prvi pojam odnosi se na fizikalnu osobinu svjetlosti, a drugi se pojam odnosi na tvar za bojanje.

Crtež 3. M.M.(1,7 g), „BEZ NASLOVA“, flomaster (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

3.1.4. PLOHA

Ploha obuhvaća dvije dimenzije, dužinu i širinu (Jakubin, 1989). Prisutna je u plošnom i prostorno-plastičnom oblikovanju (slikarstvo, kiparstvo, arhitektura). Osnovna svojstva ploha su:

- a) GEOMETRIJSKI LIKOVI (kvadrat, pravokutnik, trokut, kut, elipsa,...)
- b) SLOBODNI LIKOVI

3.1.5. POVRŠINA

Površina se odnosi na vanjski izgled plohe. Osnovna svojstva površine su:

- a) TEKSTURA (obrađena površina i karakter plohe)
- b) FAKTURA(likovna obrada površine slike)

3.1.6. VOLUMEN

Autor (Jakubin, 1989) definira volumen kao obujam nekog tijela u prostoru. Volumen može posjedovati unutrašnji prostor ili može biti masa(zbijen volumen, ispunjen nekom materijom).

Volumen može biti:

- a) APSOLUTNI VOLUMEN (volumen koji je potpuno zatvoren i ispunjen određenom materijom)
- b) UDUBLJENO- ISPUPČENI VOLUMEN (udubljenje ili ispupčenje u nekoj apsolutnoj masi)
- c) LINIJSKI ISTANJENI VOLUMEN (volumen koji podsjeća na crte ili linije).
- d) MOBIL(pokretno prostorno tijelo)

3.1.7. PROSTOR

Prostor obuhvaća dvodimenzionalnost i trodimenzionalnost. Trodimenzionalni prostor je prostor u kojem živimo i sadržava tri dimenzije, a to su: širina, visina i dužina, odnosno dubina.

3.2. KOMPOZICIJSKA NAČELA

U kompozicijska načela spadaju: kontrast, harmonija, ritam, ravnoteža, proporcija, dominacija i jedinstvo.

3.2.1.KONTRAST

Kontrast podrazumijeva obuhvaćanje količine istovrsnih i raznovrsnih likovnih elemenata. Nastaje kombiniranjem suprotnih:

- a) VELIČINA (veliko-malo, visoko-nisko, kratko-dugo)
- b) OBLIKA(obli-uglati, jednostavni-složeni, puni-šuplji)
- c) BOJA(toplo-hladno, svijetlo-tamno, komplementarni kontrast)
- d) CRTA(tanke-debele, ravne-zakrivljene)
- e) POLOŽAJA(horizontalno-vertikalno)

3.2.2. HARMONIJA

Harmonija predstavlja međusobnu usklađenost dijelova neke kompozicije. Nastaje kombiniranjem međusobno sličnih elemenata.

3.2.3. RITAM

Ritam se odnosi na ravnomjerno i pravilno izmjenjivanje likovnih elemenata. Najčešće se definira kao ponavljani element i prostor između elementa.

3.2.4. RAVNOTEŽA

Označava jednak odnos između dviju strana. Ravnoteža može biti:

- a) SIMETRIČNA (nastaje raspoređivanjem istih elemenata u istom razmaku u odnosu na središnju os)
- b) ASIMETRIČNA (nastaje raspoređivanjem različitih elemenata u različitom razmaku u odnosu na središnju os)
- c) OPTIČKA (nastaje vizualnim djelovanjem pojedinih elemenata na plohi)

3.2.5. PROPORCIJA

Odnosi se na međusobni odnos veličina dijelova neke cjeline. Postoje dvije vrste proporcija, a to su:

- a) DIREKTNA PROPORCIJA (rast jedne strane proporcionalan je rastu druge strane)
- b) OBRNUTA PROPORCIJA (rast jedne strane obrnuto je proporcionalan rastu druge strane)

„Idealni proporcionalni odnos oblika u slikarstvu, kiparstvu ili arhitekturi smatra se ZLATNI REZ“ (Jakubin, 1989, str. 74).

3.2.6. DOMINACIJA

Dominacija podrazumijeva isticanje i naglašavanje određenog elementa. Dominacija se može prikazati u formi, veličini, boji, karakteru itd.

3.2.7. JEDINSTVO

Jedinstvo se odnosi na ujedinjenje svih likovnih elemenata u jedinstvenu cjelinu. Likovni elementi trebaju se slagati i pridonositi jedinstvenosti likovnog djela kao cjeline.

3.3. LIKOVNE TEHNIKE

Na samom početku ovoga poglavlja, u knjizi „Osnove likovnog jezika i likovne tehnike“ autora Jakubina (Jakubin, 1989) rečeno je kako su likovne tehnike potrebne djeci za izražavanje i stvaranje likovnih djela.

Likovne tehnike mogu se, prema području rada, podijeliti na tehnike plošnog dvodimenzionalnog oblikovanja i na tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja. U tehnike plošnog oblikovanja ubrajamo:

- a) CRTAČKE TEHNIKE (olovka, kreda, ugljen, kemijska olovka, flomaster, tuš-pero, tuš-drvice, tuš-trska, tuš-kist i lavirani tuš)
- b) SLIKARSKE TEHNIKE (suhe- pastel, kolaž, mozaik, vitraž, tapiserija; mokre-akvarel, gvaš, tempera, ulje, freska)
- c) GRAFIČKE TEHNIKE (postupci utiskivanja i umnožavanja)

3.3.1. CRTAČKE TEHNIKE

Olovka

Olovke možemo, prema tvrdoći, podijeliti u tri skupine: tvrde, srednje tvrde i mekane olovke.

- a) Tvrde olovke

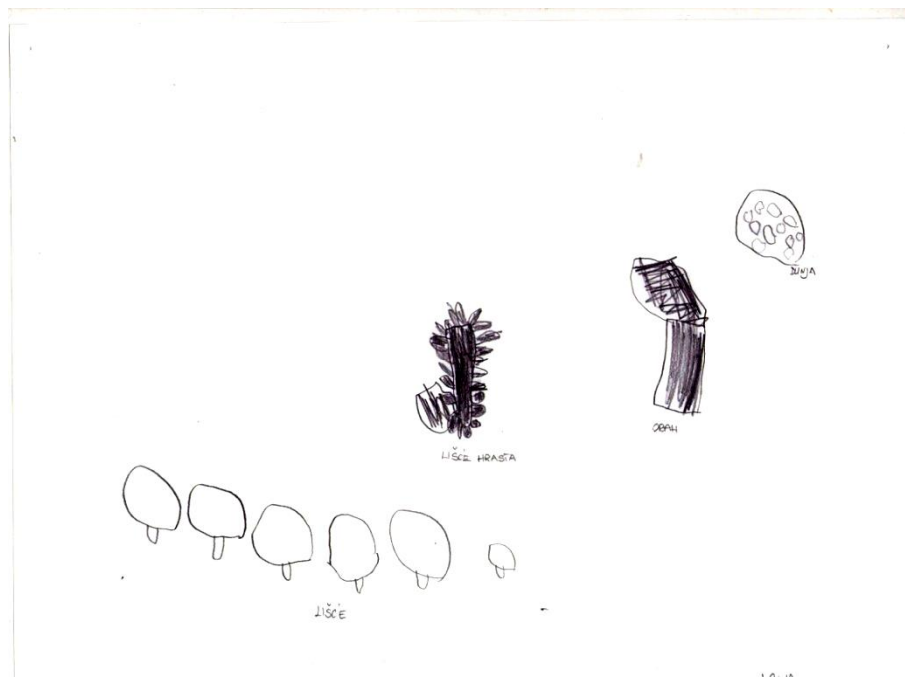
Tvrde olovke označavaju se slovom H. Veći broj ispred slova pokazuje veću tvrdoću, a manji broj manju. Tvrdoća u olovci postiže se određenim omjerom grafita i gline. Prevladava li omjer gline, olovka će biti tvrđa i ostavljat će tanji i svjetliji trag. Tvrde olovke najčešće se koriste za crtanje oštih, finih i preciznih linija (geometrijski, tehnički, deskriptivni crteži).

- c) Srednje tvrde

- d) Mekane

Mekane olovke označavaju se slovom B. Veći broj ispred slova pokazuje veću mekoću, a manji broj manju. One pružaju najveću mogućnost likovnog izražavanja i puno su pogodnije za crtanje. Jačim pritiskom na podlogu dobivaju se tamniji i deblji potezi, a laganijim pritiskom dobivaju se svjetliji i tanji potezi.

Kao podloga za crtanje olovkom, koriste se različite vrste papira (glatki, hrapavi, bijeli, tonirani).

Crtež 4. L.P.(4,10 g), „Šuma“, olovka (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Kreda

Autor (Jakubin, 1989) navodi kako kreda svojom strukturom povezuje olovku i ugljen. Trag koji zašiljena kreda ostavlja može se povezati s tragom mekane olovke, dok nezašiljena kreda ostavlja trag sličan onome koji ostavlja ugljen. Kada se govori o kredi kao crtačkoj tehnici, ne misli se na školsku kredu već na posebnu slikarsku kredu. Kreda se također razlikuje po svojoj tvrdoći te postoje srednji i meki stupnjevi. Krede se proizvode i u boji, a postoji nekoliko naziva: sibirski kreda (tamnocrvena), grafit (srebrnosiva), retel (crvenosmeđa) itd. Kreda se vrlo lagano razmazuje na papiru čime je omogućeno postizanje lijepih nijansi između svjetla i tame.

Za crtanje kredom, upotrebljavaju se hrapavi, bijeli ili tonirani papiri.

Ugljen

Ugljen je karakteriziran kao izuzetno mekana tehnika, koju uvjetuje prašnjava struktura. Takva struktura omogućuje crtanje bogato kontrastima i harmonijom uz postizanje finih nijansi. Ugljenom se može, prema Jakubinu (1989), ostvariti masa i monumentalnost. Postoji nekoliko različitih vrsta ugljena, a neki od njih su:

- a) prirodni drveni ugljen

Mekaniji je i prašnjaviji od sintetskog i vrlo lako se skida s podloge stoga ga treba fiksirati.

b) prešani sintetski crtači ugljen

Tvrđi je i lakše prijanja uz podlogu te kod njega nije potrebno fiksiranje.

Za crtanje ugljenom koriste se hrapave vrste bijelog ili toniranog papira.

Kemijska olovka

Kemijsku olovku odlikuju: praktičnost, jednostavnost u rukovanju i vizualna efektnost.

Kemijska olovka graniči između obične olovke i metalnog pera za pisanje. Ostavlja tanak, jednoličan trag, ali se jačinom pritiskanja može kontrolirati svjetlina.

Flomaster

Glavna razlika između kemijske olovke i flomastera je ta što se flomasteri proizvode u svim bojama. Boje su vrlo intenzivne pa se u kombinaciji s bijelom podlogom doimaju prozračnima i vedrima. Flomasteri dolaze u različitim debljinama te se koriste za linije različitih veličina. Postoje različite tehnike crtanja flomasterima, a jedna od njih je tehnika crtanja bojom preko boje. Ona se koristi kad se želi postići nekoliko različitih nijansi iste boje. Razlikujemo dvije vrste flomastera:

a) AKVARELSKI (normal) FLOMASTERI

Njihova glavna karakteristika je da su topljivi u vodi. Najčešće se koriste u kombinaciji s kistom i vodom.

b) PERMANENTNI FLOMASTERI

Oni se za razliku od akvarelskih flomastera ne mogu otopiti u vodi i time stvaraju trajne akvarelske utiske.

Kao podloga u radu s flomasterima, koriste se: fini bezdrvni papir i papiri koji dobro podnose tuš. Jedna od glavnih, negativnih karakteristika flomastera je to što oni nisu postojani na svjetlosti, odnosno izblijede pod utjecajem svjetlosti.

Crtež 5. M.S (3,8 g), „Planina“, flomaster (izvor: Matea Brajković,dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Tuš-pero

U pero ubrajamo crtačku tehniku izvedenu metalnim perom i perom ptičjeg podrijetla.

a) METALNO PERO

U metalna pera ubrajamo: školska pera (tanak trag), kocir pera (tanak trag), rodis pera (širi trag) i dr. Metalna se pera mnogo više upotrebljavaju od ptičjih pera, a njihova glavna karakteristika je ta što ostavljaju oštar i jasan trag. Osnovne izražajne mogućnosti pera su linija i točka i njima se mogu izraziti strukture i teksture materijala.

b) PERO PTIČJEG PODRIJETLA

Ptice čije je perje najbolje za crtanje su: guska, gavran i labud. Priprema pera sastoji se od oštrenja vrha. Laganim pritiskom pera na papir dobiva se tanka linija, a jačim pritiskom debela linija. Jakubin (1989) naglašava da je za korištenje perima potrebna posebna vještina i virtuoznost crtačkog zanata.

Tuš-drvce i tuš-trska

Osnovna karakteristika drvca ili trske je krutost, ali ne u negativnom smislu. Trskom ili drvцем nastaju čisti, snažni i grubi potezi, koji su uglavnom kratki i snažni. Za pripremu, trsku ili drvce treba najprije istanjiti na vrhu, a zatim plošno zarezati.

Tuš-kist

Tuš-kist je crtački pribor koji daje jedinstven, specifičan i prepoznatljiv likovni izraz. Kist se umače u tuš, boju ili neku drugu tekućinu i time se dobivaju linije različitih veličina i debljina. Ukoliko vrh kista jedva dodiruje podlogu, dobiva se tanka, elastična i jedva vidljiva linija. Pritisne li se kist jače na podlogu, linija će biti debela, puna i nježna.

Za crtanje tušem upotrebljavaju se razne vrste kistova.

Lavirani tuš

Lavirani tuš najčešće se upotrebljava kad se na papiru želi predočiti privid plastičnosti oblika i tonske vrijednosti crteža. Tuš se na podlogu nanosi akvarel kistom. Lavirani se crteži mogu ostvariti na slijedeće načine:

a) RAD NA SUHOJ PODLOZI

Prilikom rada na suhoj podlozi najprije se na čvršćem papiru napravi osnovni crtež. Za osnovni crtež potrebno je koristiti pero ili kist. Nakon što se osnovni crtež osuši, uzimaju se deblji akvarel kist te voda za razvodnjavanje. Doda li se tušu više boje, dobivaju se svjetlije, nježnije i prozračnije nijanse.

b) RAD NA MOKROJ PODLOZI

Crtanjem kistom na mokroj podlozi dobivaju se posebni vizualni efekti slikarske i crtačke vrijednosti, tvrdi autor Jakubin (1989). Papir se najprije namoči vodom te se nakon toga uzimaju kist ili pero za crtanje te tuš.

3.3.2. SLIKARSKE TEHNIKE

Pastel

Pastel je granična tehnika jer se njime uspješno može crtati i slikati. Pastelom možemo dobiti različite nijanse i debljine linija. Želimo li dobiti svjetlije nijanse, pastelom ćemo napraviti samo početni sloj, a ukoliko na papiru želimo imati tamnije nijanse, nekoliko ćemo puta prijeći preko početnog sloja. Kao podloga za pastel koriste se manje ili jače hrapavi papiri, odnosno bijeli, sivi, crni ili tonirani papiri.

Akvarel (vodene boje)

Akvarel se razrjeđuje vodom te se mekanim kistovima nanosi na hrapavu podlogu. Dva su osnovna načina rada s akvarelom, a to su:

a) SLIKANJE NA SUHOJ PODLOZI

Slika se tako da se razrijeđena boja nanosi na suhu podlogu. Nakon što se nanosena boja osuši, preko nje se ponovno može slikati.

b) SLIKANJE NA MOKROJ PODLOZI

Papir se najprije, pomoću kista, navlaži čistom vodom. Nakon toga se na mokrom papiru slika mekanim kistom.

Tempera

Tempera je slikarska tehnika u kojoj boja nastaje miješanjem pigmenta s otopinom ljepila i nekog vezivnog sredstva. Podloga za slikanje temperom može biti hrapavi papir, drvo ili platno. Kist za temperu je čvršći od kistova za akvarelne, ali i malo mekši od kistova za uljane boje. Tempera je gusta, neprozirna, pokrivna boja, zbog čega možemo lako preslikati dijelove slike koji nam ne odgovaraju.

Slika 6. E.T.(3,9 g), „Jesensko stablo“, tempera (izvor: Matea Brajković,dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Slika 7. L.R. (4,10 g), „Jesensko stablo“, tempera (izvor: Matea Brajković,dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Gvaš

Gvaš je tehnika slikanja vodenim bojama s kojima se miješa bijela tempera. Dodavanjem bijele tempere postiže se veća zasićenost.

Ulje

Uljana boja nastaje miješanjem pigmenta boje s nekom vrstom ulja. Zbog toga daju sjaj i osjećaj vlažnosti. Uljane boje mogu se nanositi kistovima u tankom i debelom sloju.

Kolaž

Kolaž označava slikarsku tehniku u kojoj se materijali različitih boja režu ili kidaju te se zatim lijepe na podlogu.

Vitraž

Riječ vitraž odnosi se na prozor od obojenog stakla (Jakubin, 1989). Komadi obojenog stakla povezani su olovnim okvirima. Sunčeva svjetlost zatim prolazi kroz obojeno prozirno staklo te nastaje raskošna, blistava slika.

Tapiserija

Tapiserija je slikanje raznobojnim nitima vune. Izrađuju se na okomitom ili vodoravnom tkalačkom stanu.

Freska

Freska je tehnika slikanja na svježoj vapnenoj žbuci. Zid se najprije prekrije žbukom od sitnog mramornog pijeska i vapna. Dok je žbuka još mokra, na njoj se slika freskalinim bojama. Boja i žbuka istovremeno se suše te se čvrsto povezuju.

Mozaik

Mozaik je tehnika pri kojoj se raznobojni mali komadi utiskuju u meku podlogu svježe žbuke ili cementa. Komadi su najčešće u obliku pravilnih ili nepravilnih kockica, kamenčića, stakla i sl.

3.3.3. GRAFIČKE TEHNIKE

3.3.3.1. Tehnike visokog tiska

Drvorez

Grafička tehnika drvorez koristi drvenu podlogu na kojoj se urezuje.

Linorez

Linorez je opisan kao tehnika kod koje se umjesto drvene podloge koristi linoleum (Jakubin, 1989).

Gipsorez

Gipsorez funkcionira na istom principu kao i drvorez i linorez, samo što kao podlogu koristi gipsanu ploču.

3.3.3.2. Tehnike dubokog tiska

Bakrorez

Bakrorez se izrađuje na podlozi od bakra, mjedi ili cinka.

Suha igla

Iglom se gravira po očišćenoj bakrenoj ili cinkovoj ploči, koja je premazana parafitskim uljem u tankom sloju.

Bakropis

Kod bakropisa se metal premazuje voskom te se onda po tom vosku urezuje do same ploče.

3.3.3.3. Tehnike plošnog tiska

Litografija

Kod litografije se kao podloga koristi kamen vapnenac ili kamen škriljavac. Na kamen se zatim prenosi crtež preko prozirnog papira.

Monotipija

Najprije se kistom izradi crtež na crnoj, cinčanoj ili aluminijskoj ploči. Zatim se crtež pod pritiskom otiskuje na papir.

Sitotisak

Boja se otiskuje na papir ili platno kroz otvore svile.

U tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja ubrajamo: glinamol, drvo, staklo, papir, plastelin i dr.

3.4. MOTIVI DJEČJEG CRTEŽA

Motivi dječjih crteža najčešće ovise o njihovoj dobi, odnosno fazi u kojoj se nalaze te o onome što vide u svojoj okolini. Djecu najprije treba upoznati s različitim materijalima, sredstvima i podlogama, a konačan ishod crteža ovisit će o pravilnom izboru motiva.

Pri izboru motiva, odgajatelj treba imati na umu neke od slijedećih stvari:

- a) Poticati dijete da se što više likovno izražava na osnovi samostalne orijentacije i stvaralačke aktivnosti
- b) Motivi trebaju proizlaziti iz zadataka i sadržaja programa
- c) Motivi trebaju odražavati doživljaje djece
- d) Motivi trebaju biti primjereni dječjoj dobi, interesu i spolu
- e) Izbor motiva ovisi o likovnoj tehnici
- f) Pri odabiru motiva treba voditi brigu o ostvarivanju korelacije s drugim sadržajima (Čorić, 2013)

Motivi koji su najprikladniji i najčešći kod djece su motivi životinja, prijevoznih sredstava i ostali motivi iz života djeteta.

3.5. FAZE DJETETOVA LIKOVNOG RAZVOJA

U razvoju djetetova života, simultano se mijenja i razvija njegov likovni izraz. To uključuje procese učenja i sazrijevanja, odnosno razvoj fine motorike šake, spoznavanje okoline te prikazivanje onoga što dijete vidi u okolini. U knjizi, „Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi“, autori Herceg, Rončević i Karlavaris(2010) navode četiri faze djetetova likovnog razvoja. Faze su uvjetovane godinama starosti djeteta, njegovim mišljenjem te pristupom okolini.

3.5.1. FAZA IZRAŽAVANJA PRIMARNIM SIMBOLIMA(faza šaranja)

Prva faza dječjeg likovnog izražavanja javlja se kod djece u dobi od prve do treće godine. Njihovo mišljenje tada je pred pojmovno te pristupaju okolini na spontani način.

Autori (2010) naglašavaju važnost igre kod djece predškolske dobi. Objašnjavaju kako igra mora biti glavna djetetova aktivnost koja potiče rad svih perceptivnih organa. Kroz igru djeca nesvjesno spajaju zabavu i učenje te razvijaju jednostavne oblike promatranja, izražavanja i iskustva. U ovoj fazi, nekoliko je podrazdoblja kojima su jasnije objašnjene razlike dječjeg izražavanja.

Prvo razdoblje

Prvo razdoblje, koje se još naziva i slučajan likovni izraz, traje od prve do druge ili treće godine djetetova života. Djetetov izraz sastavljen je od jednostavnih crta, koje nastaju grčevitim držanjem olovke u ruci. Olovku rijetko diže s papira, a zglobovi drži u nepomičnom položaju. Početkom treće godine, djeca imenuju predmete i simbole koje likovno izražavaju. Imenovanjem simbola, započinje razvoj mišljenja te djeca počinju shvaćati odnos između crta na papiru i objekta iz iskustva. Trogodišnjak čvršće drži olovku, slobodnom rukom pridržava papir te crta puno brže od dvogodišnjaka.

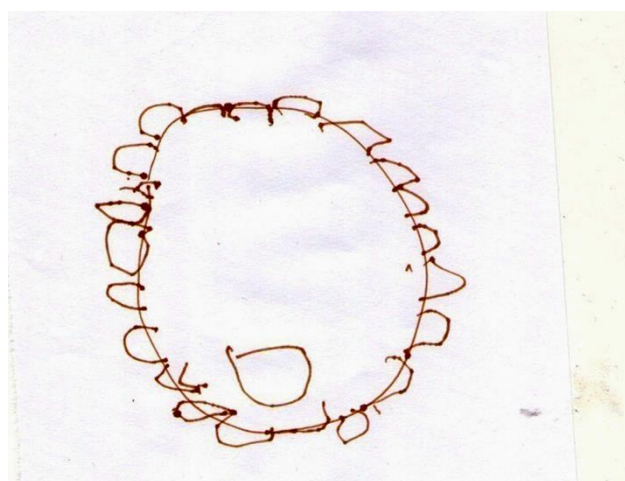
Crtež 8. J.Đ. (1,10 g), „Šare“, flomaster (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Drugo razdoblje

Drugo razdoblje naziva se kontrolirano risanje. Dijete okreće ruku oko zgloba te vrši finije pokrete.

„Krug je prvi organizirani oblik koji se pojavljuje te označuje kompaktnost čvrstog predmeta za razliku od neodređene osnove“ (Herceg, Rončević i Karlavaris 2010, str. 39).

Ubrzo se javlja i prikaz čovjeka kao jednostavni sklop krugova, ovala i ravnih linija. Dijete na kraju ove faze spaja razum i oko te ruku i predmet. Pojavljuju se prvi pokušaji složene simbolizacije, što dovodi do slijedeće faze likovnog razvoja.

Crtež 9. R.S. (3,8 g), „Risanje“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

3.5.2. FAZA IZRAŽAVANJA SLOŽENIM SIMBOLIMA(faza sheme)

Faza izražavanja složenim simbolima javlja se u dobi od četvrte do šeste godine djetetova života. Pristup okolini i dalje ostaje spontan dok se mišljenje mijenja u konkretno predoperacionalno. U prvoj fazi djetetova razvoja, likovna aktivnost pokreće misao dok u ovoj fazi, misao pokreće likovnu aktivnost.

U knjizi se djetetov prikaz čovjeka, tumači kao da dijete crta vizualnu percepciju sebe i onoga što zna o sebi (Herceg, Rončević i Karlavaris 2010, str. 45). Dijete zna da je glava najvažniji dio tijela te je zato prikazuje najvećom. Također zna da glavi treba dodati ruke i noge kako bi se omogućila pokretljivost. Promatrajući svoje tijelo, ne vidi vrat stoga crta ruke koje izlaze iz glave. Takav crtež čovjeka naziva se glavonožac. Ova faza je ispunjena crtežima složenih simbola, koji su prikazani kao posebnosti.

U kasnijoj dobi, mijenja se crtež čovjeka i pojavljuje se tijelo, a na kraju ruku dijete dodaje prste. Dijete se u ovoj fazi počinje koristiti različitim bojama. Odabir boja je slobodan i ne uvjetuje ga izgled predmeta i objekta iz stvarnog života.

„Dječji je likovni izraz reprezentacija dječje aktivnosti i ne treba ga promatrati kao neuspjelu sliku stvarnosti“ (Herceg, Rončević i Karlavaris2010, str. 56).

Crtež 10. D.R. (4,6g), „Složeni simboli“, flomaster (izvor: Matea Brajković,dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

3.5.3. FAZA INTELEKTUALNOG REALIZMA

Faza intelektualnog realizma traje od sedme do desete godine djetetova života i odlikuje je pojava konkretnog operacionalnog mišljenja.

Najznačajniji proces u razvoju djeteta je proces socijalizacije, odnosno proces oblikovanja ljudskog ponašanja pod utjecajem društvene okoline. Dijete prolazi i kroz niz fizičkih, fizioloških i društvenih promjena (Herceg, Rončević i Karlavaris 2010). Ova faza još se naziva i doba kasnog djetinjstva te obuhvaća razdoblje razredne nastave. U toj dobi djecu vodi želja za uklapanjem u društveni život što je uvjet za sretno djetinjstvo. Djetetov likovni izraz i sposobnosti postaju bogatije i veće. Mašta još uvijek ima veliku ulogu i ostavlja duboke tragove na dječje emocije i postupke.

Djeca sada mogu individualno pridonositi rješavanju složenijih likovnih problema. Poticaji postaju puno raznovrsniji i dolaze iz svega što svjesno i nesvjesno zapažaju u okolini. Dijete počinje postavljati sve više raznovrsnih pitanja i sve ga počinje zanimati. Dobivanjem kvalitetnih odgovora iz okoline, njegova se spoznaja razvija i bogati. Bitno je spomenuti da se prvi put pojavljuje pojam pravi kut, kojim dijete pokušava objasniti razliku između predmeta.

U ovoj fazi likovnog razvoja postoji osam načina, odnosno prikaza likovnog izražavanja koji se javljaju kod djece.

Prvi prikaz

Prvi je transparentni prikaz gdje dijete prikazuje ono što zna o nekom predmetu, a ne ono što može vidjeti. Na primjer, prilikom crtanja svoje kuće, dijete prikazuje interijer kao dio eksterijera.

Drugi prikaz

Zatim slijedi prikaz akcije u fazama kretanja gdje dijete prikazuje akciju u vremenskom slijedu. Na primjer, dijete prikazuje bacanje lopte i njenu putanju od prve do posljednje točke.

Treći prikaz

Treći je prikaz emotivne proporcije gdje dijete povezuje svoje emocije s određenim predmetom ili osobom koju prikazuje. Predmet ili osobu, prema kojoj osjeća emotivnu

povezanost, prikazat će većom. Na primjer, dijete će svoju majku nacrtati puno većom od učiteljice.

Četvrti prikaz

Slijedeći je prikaz prevaljivanja oblika, koji se najlakše vidi kada dijete crta svoju obitelj za stolom. Ono okreće papir i prikazuje svaku osobu, kao da se nalazi na svome tlu.

Peti prikaz

Peti prikaz je rasklapanje oblika u kojem dijete sagledava neki predmet sa svih strana. Na primjer u prikazu kuće, crta prednju, stražnju i bočnu stranu.

Šesti prikaz

Vertikalna perspektiva je prikaz u kojem dijete izražava prostor nizanjem oblika. U donji dio slike stavlja ono što je u prvom planu, dok u gornjem dijelu crta ono što je prostorno dalje.

Sedmi prikaz

Prikaz obrnute perspektive je prikaz u kojem dijete iskrivljeno prikazuje ono što promatra. Ono što je prostorno dalje, prikazuje većim, a ono što je bliže prikazuje manjim.

Osmi prikaz

Za poliperspektivu je karakteristično da dijete objekt promatra i izražava istodobno iz raznih kutova gledanja.

Neke od glavnih karakteristika faze intelektualnog realizma su slijedeće: dijete hrabro povlači crtu, vizualna predodžba je jasna prije početka crtanja, dijete precrtava i crta ravnalom (negativni utjecaji), odabiranje boje ovisi o trenutnom raspoloženju djeteta, crteži su plošni i nema privida volumena, vrlo je bitno iskustvo koje je dijete steklo u ranijim fazama.

3.5.4. FAZA VIZUALNOG REALIZMA

Faza vizualnog realizma, posljednja je faza likovnog izražavanja i započinje u jedanaestoj i traje do petnaeste godine. Djetetovo mišljenje dolazi u fazu apstrakcije te se pristup okolini mijenja iz spontanog u intelektualno vizualni. Razvitak psihofizičkih sposobnosti djeteta je preduvjetza daljnji razvoj likovnog izražavanja.

Karakteristike ovog razdoblja su realističnije izražavanje objekata, djetetovi radovi bogatiji su detaljima te proporcije i prostorni odnosi postaju skladniji.

4. POČETAK LIKOVNOG JEZIKA

Razvoj osnovnih sposobnosti likovnog izražavanja odvija se određenim redom i preduvjet je za prelazak u sljedeće faze razvoja. U knjizi, „Dijete i oblik“, autorice Belamarić (1987), detaljno je opisan početak likovnog jezika kod djeteta. Dijete najprije mora ovladati osnovnim kretnjama, kao što su hodanje, pokreti rukama, trčanje i sl. Ubrzo ga počinju zanimati određene radnje, koje viđa kod odraslih. Ukoliko dijete primijeti kako se odrasla osoba koristi olovkom i papirom, to u njemu budi zanimanje i interes. Ono se i samo želi okušati u tome i čim se nađe u prilici, prisjeća se radnje koju je vidjelo i ponavlja je. Dijete najprije samo pokreće olovku po papiru, bez određenog cilja. Koristi se znanjem koje je steklo promatranjem i takva aktivnost naziva se imitacijom.

„Imitacija je površan i mehanistički stav i tumačenje jer izostavlja interes djetetove svijesti za novu pojavu-radnju“(Belamarić, 1987, str. 25).

Nakon što dijete ovlada držanjem olovke, ono počinje bolje kontrolirati i pratiti kretanje svoje ruke. Na taj način dijete se više usmjerava i fokusira na papir. Na papiru se najprije pojavljuju linije, no one ne predstavljaju samostalnu pojavu. Dijete u toj fazi još ne shvaća uzročno-posljedične veze i misli da su linije dio papira. Nakon nekog vremena, počinje shvaćati da se linije pojavljuju samo tamo gdje prolazi s olovkom. To ga potiče na zaključak da ono ima neke veze s time. U međuvremenu primjećuje da odrasli imenuju ono što napišu ili nacrtaju te ga to potiče da i samo tako postupa. U početku ono što govori i crtež nemaju neke poveznice, ali se to daljnjim spoznajama mijenja. Na taj način, stvaranje linija postaje nova sposobnost izražavanja, kojom dijete govori o svijetu (Belamarić, 1987).

4.1. POTICANJE STVARALAŠTVA

Djeca će se slobodno stvaralački izražavati samo ukoliko im omogućimo potpunu slobodu. Njihov pogled na svijet uvelike se razlikuje od našeg. Za promatranje koriste sva svoja osjetila, poistovjećuju se s objektom promatranja te ga pokušavaju što bolje interpretirati. Kod djece je također prisutna i jedna vrlo važna osobina koja omogućuje cjelovito promatranje, a to je radoznalost. Nekoliko je načina kojima se potiče i motivira djecu.

Prvi način

Prvi način, kojim potičemo djecu je pažljivo promatranje. Djetetova percepcija postaje stvaralačka te tada možemo govoriti o prvom pravom likovnom izražavanju djeteta. Belamarić(1987) naglašava da likovno ostvareni sadržaji osnažuju i obogaćuju shvaćanja djece. Kao najjednostavniji način poticanja dječjeg izražavanja, navodi se usmjeravanje njihova opažanja na neki predmet ili objekt.

Dijete je najviše zaokupirano pojedinostima koje može pronaći u svojoj okolini, zatim počinje obraćati pažnju na veličine, materijal, boju i detalje. Motivirajućim pitanjima također pripremamo djecu za aktivnost i likovno stvaranje. Bitno je usredotočiti se na nekoliko jednostavnih pitanja kao što su: „Što sve vidiš?“, „Kako je došlo do toga?“, „Zašto je tako?“ i sl. Kasnije možemo prijeći na konkretnija pitanja, koja zahtijevaju detaljnije odgovore.

Drugi način

Drugi način, kojim potičemo interes i likovno izražavanje je razgovor o nečemu što djeca spontano uočavaju. Na taj način, učvršćuje se njihovo sjećanje i bogatstvo doživljavanja. Djeci najprije postavljamo pitanja o onome što su vidjela i čula, zatim ih puštamo da krenu s likovnim stvaranjem. Pitanja su, kao i ranije, najprije jednostavnija, a zatim postaju složenija i detaljnija.

Treći način

Vrlo bitan način su maštanja i ilustracije. Maštanje se, kako tvrdi autorica (Belamarić, 1987) najčešće javlja kao stvaranje novih varijanti i slika na osnovu već

postojećih događaja ili predmeta. Maštanje se potiče različitim ilustracijama, kao što su: bajke, priče, pjesme i sl., te kroz njih dijete najjednostavnije zamišlja. Sloboda je i ovdje od velike važnosti te su njome uvjetovani originalnost i bogatstvo dječje mašte.

Četvrti način

Zamišljanje se navodi kao sposobnost djece da različite predodžbe i pojmove transponiraju u likovni izraz.

Peti način

Zatim se spominju igre s različitim likovnim materijalima i sredstvima. U početku igara, djeca na jedan nesvjesni način ponavljaju uobičajene sadržaje. Poželjno je poticati ih na igranje raznovrsnih igara koje bi trebale biti maštovito osmišljene.

Šesti način

Posljednji način poticanja djece, koji je naveden u knjizi, (Belamarić, 1987) je potvrđivanje. Ono mora prvenstveno biti nenametljivo i suptilno. Djeci se potvrđivanjem zapravo daju pozitivne kritike, odnosno ono tada stječe osjećaj sigurnosti i slobode.

Govoreći iz vlastitog iskustva, vjerujem da je najvažniji dio sata u likovnoj kulturi uvodni, odnosno motivacijski dio sata. Prije samog provođenja motivacijskog dijela sata moramo obratiti pažnju na prilagođenost sadržaja i na zadatke koje želimo ostvariti. Nakon što smo sigurni da je sadržaj primjeren dječjoj dobi i njihovim sposobnostima i mogućnostima, možemo nastaviti s planiranjem sata. Naglasak je na maštovitosti i inovativnosti. Djecu se može motivirati nekom zanimljivom pričom, kratkom predstavom, razgovorom i sl.

Prilikom provođenja svog sata iz metodike likovne kulture s temom „Feniks“, djeci sam pripremila kratku predstavu u kojoj sam im predstavila Feniksa. Nakon predstave dodatno sam ih motivirala metodom pitanje-odgovor i pokazivanjem raznih slika. Kada sam već bila uvjeren da su djeca spremna, dopustila sam im da započnu s radom. Njihov rad nisam prekidala, ali sam im u pozadini pustila laganu glazbu, koja je djelovala umirujuće.

4.2. NEVIZUALNO POTICANJE DJEČJEG LIKOVNOG IZRAŽAVANJA

Najčešći cilj svakog likovnog izražavanja je omogućiti djetetu da samostalnim opažanjem dođe do određenih shvaćanja i otkrića. Kao poticaj, najčešće se koristi metoda usmjerenog opažanja, odnosno razgovor o nečemu što je dijete zamislilo ili doživjelo. Često se kod djece javlja imitacija koja loše utječe na njihove vještine i mogućnosti. Nevizualni poticaji, kako tvrdi skupina autora u članku „Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti“, otvaraju djeci vrata prema većoj kreativnosti i boljem izražavanju svojih emocija (Bilić, Šimrak, Kiseljak, 2012).

Rast zanimanja za likovno izražavanje djeteta proporcionalan je maštovitoj i zadovoljavajućoj motivaciji sa strane odgajatelja. Dječji likovni radovi bogati su elementima svjesnog, ali i nesvjesnog značenja i pružaju sliku o njihovim osjećajima.

Na praksi sam često imala priliku promatrati aktivnosti odgajateljica i učiti na njihovim primjerima. Prilikom provođenja vlastite aktivnosti, odlučila sam motivirati djecu nevizualnim poticajem. Djeci sam rekla da zatvore oči i pažljivo slušaju. Zatim sam im pustila zvukove iz prirode i zadatak im je bio da prepoznaju o kojim se životinjama radi. Cijelo vrijeme sam ih poticala na razmišljanje o životinjama i njihovim šarenim bojama. Nakon što sam primijetila da su spremni, pustila sam ih da nacrtaju životinju koju su zamislili.

4.3. IZRAŽAVANJE LINIJAMA

U likovnim crtežima najmlađe djece, javljaju se različite linije. One se razlikuju po osobinama, smjeru, duljini, čvrstoći i tamnoći te omogućuju djeci jednostavno izražavanje različitih sadržaja. Autorica tvrdi da različitim linijama, dijete gradi svoju predodžbu, ali i osobnost (Belamarić, 1987). Na primjer, kružeće linije označuju prostor i ono što se događa u njemu, a vibrirajuće linije označavaju naglašavanje i kretanje u prostoru. Kod djeteta se pojavljuju i nježne linije, koje predstavljaju izraz njegovih osjećaja za neko svojstvo svijeta. Dijete je sposobno poistovjetiti se s tim osjećajima i spontano te osjećaje unositi u linije.

Velik je naglasak stavljen i na važnost neometanja prirodnog toka dječjeg razvoja. Na taj način prekida se i zaustavlja dječja suptilnost i funkcionalnost. Često se može primijetiti da dijete ne zna ili ne želi odgovoriti na pitanje o tome što je nacrtalo. Najčešće se to događa jer se dijete još ne nalazi u fazi u kojoj se može izražavati likovnim jezikom. U takvim situacijama, ne smije se inzistirati na odgovoru jer se to smatra prisilom.

4.4. IZRAŽAVANJE KRUGOM

Postupno se iz linija počinje stvarati prvi oblik, a to je krug. Na početku je krug veoma nepravilan, uglat i šiljat, a s vremenom postaje pravilniji. U izražavanju djece, krug predstavlja univerzalnu vrijednost i najčešće označava različite predmete i objekte. Krug može označavati pojedinačni oblik, kretanje, prostor, ali i različite odnose. Od krugova dijete može stvarati svakakve oblike i situacije. Kombiniranjem različitih veličina kruga, dijete spoznaje osnovne odnose, kao što su veliko-malo.

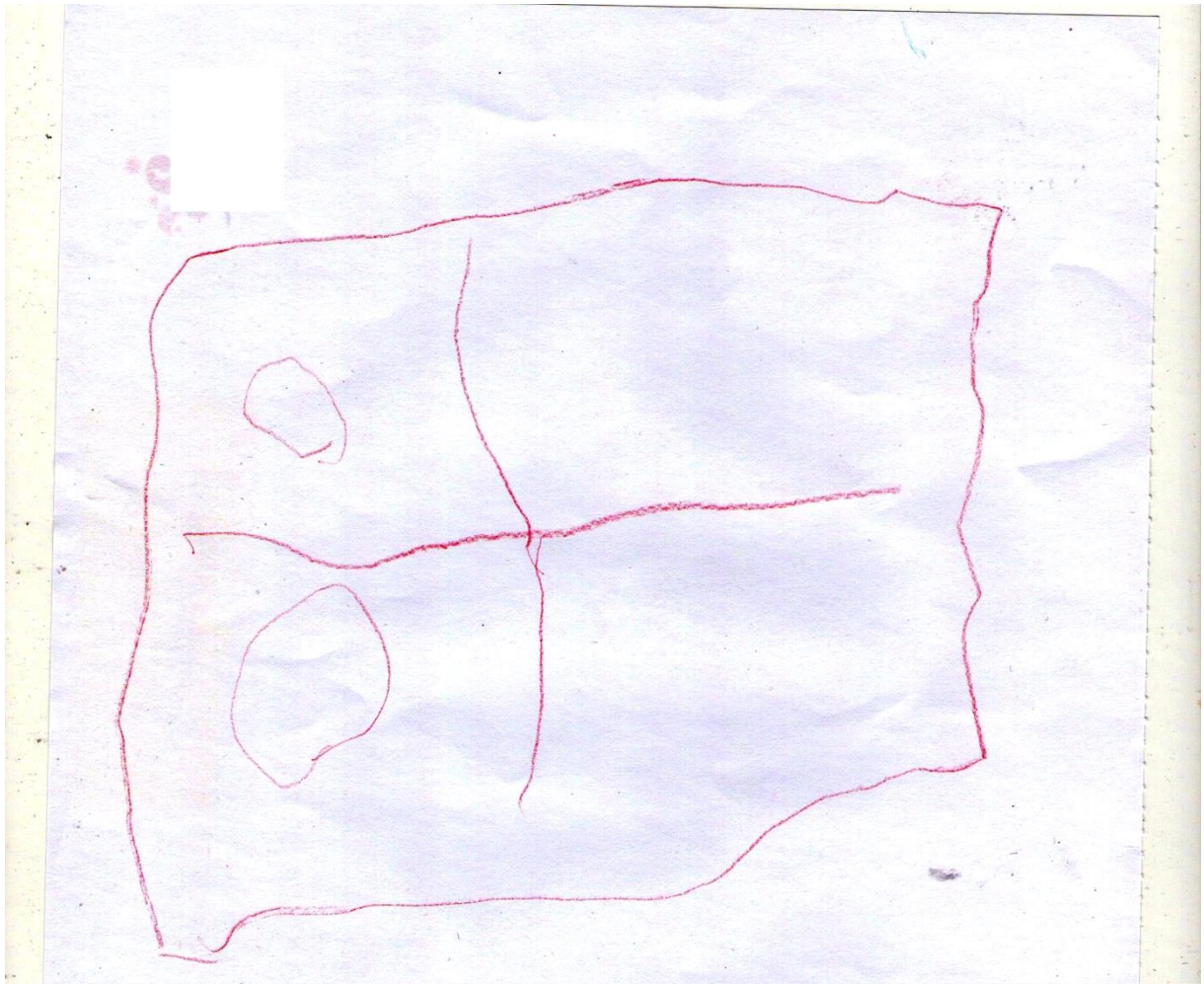
Crtež 11. N.L. (4,0 g), „Krugovi“, flomaster (izvor: Matea Brajković,dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

4.5. IZRAŽAVANJE KVADRATOM

„Interes djece za sve što se događa i postoji oko njih dovest će ih do zamjećivanja da se oblici međusobno razlikuju po zaobljenim ili uglatim dijelovima“, (Belamarić, 1987, str. 43).

Dijete postepeno počinje unositi uglate oblike u svoje crteže. U početku su ti oblici nepravilni i nedovršeni i najčešće nastaju kombinacijom okruglih i uglatih strana. Promatranjem crteža, mogu se uočiti dječje predodžbe. Otkrićem uglatog oblika, dijete ponovno poistovjećuje sve predmete i objekte s njime. Vrijeme pojavljivanja uglatih oblika dosta je fleksibilno i ovisi o poticajima iz okoline. U takvim situacijama, uglati oblici nisu djetetovo vlastito iskustvo, već predstavljaju pasivnu imitaciju oblika. Takav pristup poistovjećuje se s ometanjem dječjeg razvoja. Potraje li takav pristup, dijete odustaje od svog viđenja i interpretacije te traži od odraslih da mu crtaju.

Na taj način, remeti se prirodna radoznalost djeteta i ono gubi sposobnost predodžbe. Djetetu se nudi siromašan rezultat u obliku sheme i gubi se potencijal za talent u crtanju.

Crtež 12. J.K.(3,0 g), „Geometrijski oblici“, olovka (izvor: Matea Brajković,dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

4.6. CRTANJE ČOVJEKA

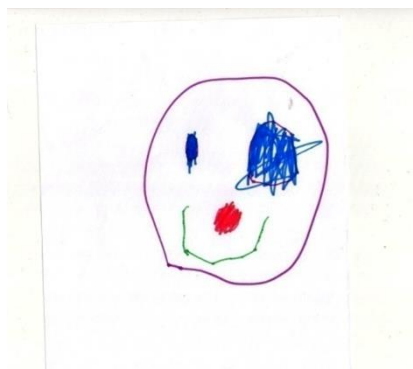
4.6.1. DJECA U DOBI OD 2 DO 4 GODINA

Nakon što su u ranijim fazama djeca spoznala osnovne karakteristike čovjeka, sada usmjeravaju pažnju na sposobnost percepcije. U ovoj fazi, djeca počinju unositi manje krugove u ranije naučeni prikaz čovjeka. Veliki krug predstavlja glavu, a mali krugovi oči.

Zanimljivo je naglasiti kako na početku crta samo jedno oko jer ono nema kvantitativnu vrijednost, već predstavlja sastavni dio sposobnosti percipiranja. U ovoj dobi, djeca najčešće mogu imenovati glavne dijelove čovjeka. U crtežima se često pojavljuje i zacrnjivanje malih krugova, čime djeca izjednačavaju oči s kanalima kroz koji vanjski svijet postaje dostupan unutrašnjem biću (Belamarić, 1987).

U svojim crtežima, djeca najčešće izostavljaju usta, a kad se počinju pojavljivati, djeca ih crtaju kao male krugove slične očima. Promatrajući čovjeka u stvarnom svijetu i njegovo kretanje, dijete počinje usmjeravati pažnju na ruke i noge. Prikazuje ih kao duge, ravne linije koje se nastavljaju na glavu i zajedno s njom, tvore čovjeka. Kasnije dijete dodaje dlanove i prste na rukama, te stopala i nožne prste na nogama. Lik, koji nastaje crtanjem ruku i nogu koje izlaze iz glave, naziva se glavonožac. Dijete dugo vremena ne može percipirati trup i tek ga kasnije počinje unositi u svoj crtež.

Autorica Belamarić (1987) objašnjava to tako što definira trup kao slabo pokretan dio tijela koji ne privlači pažnju mlađe djece. Nakon trupa djeca počinju unositi detalje u svoje crteže te najprije počinju crtati kosu. Svako dijete pronalazi vlastiti prikaz kose te ga unosi u crtež kao simbol koji imaju sve osobe. Nakon kose slijedi odjeća, koja ima funkciju omatanja. Prikazivanjem odjeće, dijete spoznaje da ona nije sastavni dio čovjeka.

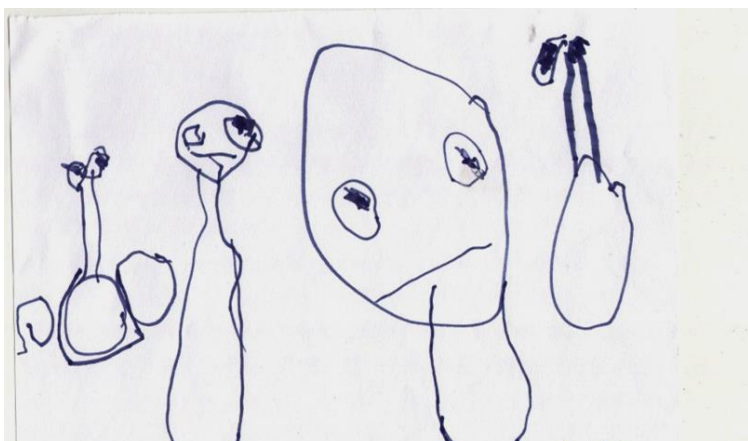
Crtež 13. S.P. (3,8 g), „Čovjek“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

4.6.2. DJECA U DOBI OD 4 DO 5 GODINA

U ovoj dobi, kod djece se javlja crtanje složenih simbola. Pojavom složenih simbola ustanovljujemo da djeca usmjeravaju pažnju na dijelove koji tvore cjelinu, tvrdi autorica (Belamarić, 1987). Dijelove crteža označavaju osnovnim simbolima te oni onda tvore oblik čovjeka. Djeca u svoje crteže počinju unositi dijelove koji razlikuju ljude od životinja, dječake od djevojčica i sl. Primjerice, životinjama dodaju repove i na drugačiji način crtaju lica, zatim dječacima crtaju kratku kosu, a djevojčicama dugu. Česta je pojava prikazivanja veličina, koje ne odgovaraju stvarnom prikazu. Djeca najčešće veličinu povezuju sa svojim emocionalnim stanjem pa tako drage osobe prikazuju puno većima od ostalih.

Prolazeći kroz razne faze u životu, djeci različiti dijelovi tijela postaju važni. Pa tako onaj dio tijela koji djetetu predstavlja veliku važnost, ono prikazuje povećano, odnosno predimenzionirano. U ovoj dobi djeca počinju primjećivati kretanje tijela i pokretanje udova kod ljudi. Kretnje najčešće prikazuju vijugavim linijama ili savijenim dijelovima tijela.

Crtež 14. G.B. (4,6g), „Ljudi“, flomaster (izvor: Matea Brajković,dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

4.6.3. DJECA U DOBI OD 5 DO 6 GODINA I STARIJA DJECA

U ovoj dobi djeca počinju primjećivati da se oblici mogu promatrati s više strana, koje su različite. Gledajući ljudsko lice s prednje strane i iz profila, dijete najprije zamjećuje da se iz profila vidi samo jedno oko. Na početku ima problema s crtanjem profila pa prikazuje lik čovjeka na uobičajeni način, ali samo s jednim okom.

Prikaz čovjeka iz profila autorica izjednačava s prikazivanjem ljudi kod starih Egipćana (Belamarić, 1987).

Osim prijašnjih razlika, dijete u ovoj dobi počinje crtati osobe koje se razlikuju bojom, kvalitetom kose, uzorcima odjeće i slično. Osim iz profila, djeca počinju prikazivati likove s leđa. Neka djeca preferiraju prikazivanje malih likova, odnosno minijatura. Za crtanje sitnih likova dijete mora imati oštar vid i sposobnost kontroliranja ruke. Takvi prikazi znaju se pojavljivati kod nesigurne i uplašene djece i s nestajanjem nesigurnosti i straha nestaju i minijature.

Poseban interes za pokrete javlja se i u ovoj dobi. Djeca sada bolje uočavaju i primjećuju detalje te vjernije prikazuju pokret na papiru. Na crtežu lica primjećuje se nekolicina promjena. U očima se pojavljuju šarenice, usta mogu biti otvorena ili zatvorena, na licu se pojavljuju obrasi, čelo i brada, ali i neki detalji kao što su bore, bubuljice ili madeži.

Crtež 15. A.J. (5,0 g), „Djevojčica“, flomaster (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

4.7. CRTANJE ŽIVOTINJA

4.7.1. DJECA U DOBI OD 2 DO 4 GODINE

Životinje za djecu ove dobi, predstavljaju vrlo važan dio življenja i iz tog razloga ih prikazuju unutar kružećih linija. Može se primijetiti da su početni oblici za životinje jednaki početnim oblicima za čovjeka. Osim pojedinačnog oblika, djeca prate i ono što se događa u grupi pa tako prikazuju životinje u krdu, roju, jatu i dr. Dijete s navršene 3 godine može nacrtati kruženje ptica. Ono najprije prati ptice u letu, a zatim to prenosi na papir. Prilikom crtanja poimanja živih bića, dijete se vraća početnim simbolima. Na već naučene simbole za čovjeka (krug i linija) dodaje naučene simbole za životinje (krila, kljun, rep).

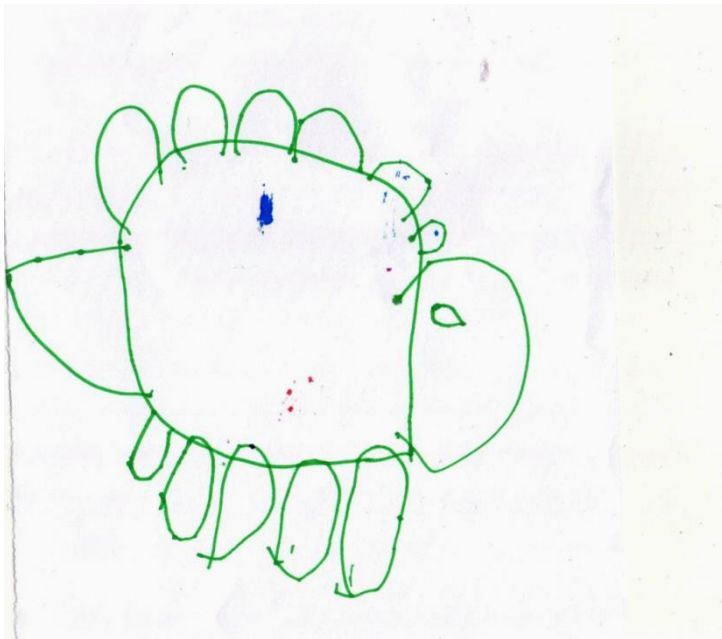

Crtež 16. L.M. (3,0 g), „Tigar koji se ljuti“, olovka (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

4.7.2. DJECA U DOBI OD 4 DO 5 GODINA

Djeca ove dobi zanimaju se za dijelove čovječjeg tijela pa ih tako počinju zanimati i dijelovi životinja. Početni simboli i oblici na početku podsjećaju na ljude, a kasnije se sve više razlikuju. Sheme su vrlo česte kod djece ove dobi i nastaju zato što dijete imitira ono što vidi u svojoj okolini. Neke od prvih shema su: ptica, zec, mravi. Dijete primjećuje i ono što sačinjava tijelo životinja, odnosno dlake, krzno, perje i slično i to prikazuju u svojim crtežima. Djeca koja u svojem likovnom izražavanju ne koriste sheme i sugestije, sposobna su doživjeti i izraziti primarni dojam (Belamarić, 1987).

Likovne sposobnosti djece ove dobi, mogu se svesti na opažanje dijelova cjeline, najbitnijih osobina životinja, svojstava materijala te sposobnost zadržavanja primarnog dojma o nekom obliku.

Crtež 17. M.M. (4,0 g), „Složeni simboli“, flomaster (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

4.7.3. DJECA U DOBI OD 5 DO 6 GODINA I STARIJA

Vrlo je bitno naglasiti da prijelazi iz jedne faze u drugu nisu jasno naglašeni te se faze često isprepliću. Dijete počinje detaljnije analizirati i promatrati oblike pred sobom. Ono to radi iz vlastite znatiželje ili na nečiji poticaj. Autorica smatra da likovni jezik djece najprije govori o njima samima, a onda o svijetu oko njih (Belamarić, 1987).

5. ANALIZA DJEČJEG CRTEŽA

5.1. ANALIZA DJEČJIH LIKOVNIH URADAKA

Riječ analizadolazi od grčke riječi *analyo*, što znači rješujem, param, raščlanjujem. Analiza, suprotno od sinteze, rastavlja neki objekt na njegove najjednostavnije sastavne dijelove, tvrdi Huzjak¹ (2002).

Likovna analiza uočava i rasčlanjava likovno djelo na njegove sastavne dijelove, odnosno na boju, plohu, ton, prostor, volumen itd. Ona je veoma bitna za razlikovanje subjektivnog od objektivnog, dobrog od lošeg i dr. Neosporna je i prvenstveno je namijenjena djetetu i pomaže mu pri razvoju pozitivne slike. Dijete osjeća radost i ponos kada je u središtu pažnje i njegov rad se cijeni. Također se naglašava pozitivna atmosfera kao i komunikacijska vrijednost. Huzjak navodi kako prije same analize odgajatelj treba unaprijed predvidjeti smještaj dječjih radova. Radove je najbolje smjestiti na pod tako da sva djeca budu u mogućnosti dobro vidjeti, ali i čuti odgajatelja za vrijeme analize. Nakon izlaganja dječjih radova, odgajatelj može započeti s analizom. Vrlo je bitno postaviti prava pitanja, kojima se djecu navodi na razgovor i opisivanje svoga rada. Pitanja ne moraju i ne smiju biti uvijek ista, već su ona prilagođena određenoj dobi i mogućnostima, kao i situaciji. Postoje tri grupe unutar kojih se osmišljavaju pitanja i poželjno je zahvatiti sve tri grupe prilikom postavljanja pitanja. Grupe su sljedeće:

1. PITANJA OSTVARENOSTI ZADATAKA

Što smo danas radili? Koji likovni problem smo odradili? Jesu li svi ispunili zadatak?

2. PITANJA NAČINA KORIŠTENJA MATERIJALA (tehnike)

Primjećuješ li razliku između olovke i akvarela? Koja je razlika u debljini crte? Tko je drugačije upotrijebio pero ili tuš?

3. PITANJA KREATIVNOSTI (različitost, sličnost, likovnost, osjećajnost, samoanaliza)

a) Različitost- Koji ti se rad sviđa? Po čemu se razlikuju ova dva rada?

b) Likovnost- Prevladavaju li na radu tople ili hladne boje?

c) Emotivnost-Ostavljaju li potezi dojam tuge ili sreće? Jesu li likovi na papiru nervozni?

---

¹ Metodički internet centar „Učimo gledati“, <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/index.htm>, 15.11.2016, 19:15.

- d) Sličnost- Jeste li već negdje vidjeli ovako nacrtano sunce? Pojavljuje li se cvijet uvijek u istom obliku?
- e) Samoanaliza- Možeš li objasniti značenje svoga rada? Što si osjećao u tom trenutku?²

Odgajatelj treba znati procijeniti koliko će mu vremena biti potrebno za analizu radova i koliko vremena treba ostaviti na kraju sata. Isto tako nije obavezno analizirati sve radove, pogotovo radi li se o djeci vrtičke dobi jer ona brzo gube koncentraciju. Još je važno naglasiti da prije početka analize treba postići ugodnu atmosferu prilikom koje će sva djeca poštivati drugu djecu i njihove radove.

5.2. VAŽNOST ODGAJATELJA U ANALIZI I VREDNOVANJU DJEČJIH RADOVA

Prilikom vrednovanja dječjih radova, najveći naglasak je na odgajatelju i njegovom pravilnom pristupu. U stručnom radu, „Kompetencija odgojitelja i autonomija djeteta“ autorice Mlinarević, objašnjena je važnost odgovarajuće kompetencije odgajatelja (Mlinarević, 2010).

Autorica navodi kako stručna kompetencija odgajatelja predstavlja osnovu za daljnji rad s djecom. Također, od odgojitelja se očekuje da promatra djecu i uočava sve njihove potrebe. Odgovarajućim odgajateljem smatra se onaj koji ima neke od sljedećih kompetencija: kontinuirano učenje, brižljivo promatranje, poznavanje razvojnih karakteristika djeteta, motiviranje, fleksibilnost, ljubav prema poučavanju itd.

Okvirnim programom likovnog odgoja i obrazovanja naznačeni su osnovni likovni sadržaji prilagođeni psihofizičkim mogućnostima i uzrastu.

U vrednovanju i ocjenjivanju dječjih radova poštuju se sljedeći elementi, koji su navedeni u knjizi (Herceg, Rončević, 2010):

1. Perceptivnost i izražajnost, koje obuhvaćaju uočavanje i izražavanje ritma, odnosa, kontrasta, boja, volumena itd.
2. Kreativnost podrazumijeva originalnost, osjetljivost za likovni problem, fleksibilnost i sl.
3. Likovno-tehnički elementi odnose se na samostalni izbor materijala i tehnika te na njihovu stvaralačku primjenu.

---

²Analiza „Čitanje likovnog teksta“, <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/miro3.htm>, 20.11.2016, 14:09.

4. Elementi analize likovnog djela su uočavanje i prepoznavanje likovnog sadržaja, likovne tehnike, likovna djela, kulturna baština i dr.
5. Odnos prema radu obuhvaća interes, samoinicijativnost, upornost, dosljednost i samostalnost.

5.3. PSIHOLOŠKA ANALIZA DJEČJEG CRTEŽA

Crtež koji dijete likovno izražava može prikazivati njegov emocionalni i socijalni razvoj, koliko je ono likovno sazrijelo kao i njegov odnos prema okolini. Već oko 15. mjeseca života, djeca uzimaju olovku u ruku i tada nastaju prvi crteži.

Sa psihološke strane, najčešće se analiziraju dječji crteži obitelji. Psiholozi tvrde da dijete prilikom crtanja obitelji, s lijeve strane crta osobu koja mu je najbitnija, ta osoba najčešće je i najveća i najupečatljivija na crtežu. Ukoliko je dijete blisko s tom osobom, nacrtat će sebe pored nje te će zatim redom nacrtati i sve ostale članove obitelji.

Djeca najčešće ne crtaju stvari i predmete u njihovom realnom stanju, već onako kako ih ona percipiraju i doživljavaju. U psihologiji se često koriste dva načina na koja se promatra crtež, a to su: način na koji dijete upotrebljava linije i način raspoređivanja stvari u prostoru. Ukoliko dijete koristi sjenčanje u svom crtežu, to često ukazuje na anksioznost, a ako neke dijelove tijela na liku podebljava to ukazuje da s tom osobom ne može ostvariti kontakt. Ukoliko dijete crta sebe bez očiju ili ušiju to ukazuje da ima potrebu da se sakrije ili zaštiti od nečega.³

Prilikom promatranja crteža moraju se uzeti u obzir okolnosti crtanja, uzrast djeteta kao i neki od slijedećih aspekata:

1. POTEZ

Ukoliko je potez prelagan, otkriva bojažljivost, hipersenzibilnost, introvertno i često vrlo suzdržano dijete. To može biti i znak potrebe za pažnjom, odobravanjem i pohvalom.

Ukoliko je potez prenaplašen najčešće se radi o agresivnom i hirovitom djetetu.

---

³Psihološka analiza dječjih crteža, <http://www.mojamansarda.com/index.php?topic=814.0>, 18.02.2017. 13:25.

2. BOJA

Ukoliko je dijete zastalo pred čistim papirom i ne zna kako početi postoji mogućnost straha od praznine ili želje za postavljanjem jasnijih granica. Ako na papiru prevladavaju crna i žuta boja, može se govoriti o ljubomornom djetetu. Boja se može promatrati samostalno, ali je se češće povezuje sa prikazanim predmetom. Na primjer, ako dijete potiskuje agresivnost, to će prikazati crvenom bojom na licima prikazanih likova.

3. PREDMETI

Prikazani predmeti često su povezani sa dječjim strahovima.

Često crtanje krvi, liječnika ili bolnice može ukazivati na tjeskobu. Krov plameno crvene boje može se povezati s agresivnošću usmjerenom prema liku majke, dok ulazna vrata zatvorena lokotom ili velikim ključem mogu biti znak straha od drugih ljudi. Prozori također igraju vrlo važnu ulogu u dječjoj simbologiji. Na primjer prikazivanje prozorske klupice pune cvijeća odražava djetetovu radost, a zatvoreni prozori ili prozori s rešetkama odraz su straha od otvaranja prema drugima.

Listovi koji padaju s drveća predstavljaju strah od samoće.

Načinom na koji crta, svako dijete otkriva svoj temperament. Tako će sramežljivo dijete najčešće crtati tankim linijama, a energično dijete koristit će deblje linije. Rasporedom likova na papiru, dijete pokazuje kako se uklopilo u okolinu. Lijeva strana papira označava prošlost i veću privrženost majci, a desna prikazuje budućnost i veću povezanost s ocem. Ekstrovertirano dijete koristi tople boje, a introvertirano hladne boje.

5.4. ANALIZA DJEČJIH RADOVA NAKON LIKOVNE AKTIVNOSTI U IZVANNASTAVNOJ USTANOVI

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE AKTIVNOSTI IZ METODIKE LIKOVNE KULTURE

(Dobri lav)

USTANOVA: Izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, mješovita skupina (od 3 do 6 godina)

BROJ DJECE U SKUPINI: 7

PSIHOFIZIČKE KARAKTERISTIKE DJECE: U skupini se nalazi sedmero djece. Pet je dječaka i dvije su djevojčice. U skupini se nalazi jedno dijete s posebnim potrebama (blagi autizam)

MOTIV:

Vizualni: djeca znaju kako izgleda lav

LIKOVNO PODRUČJE: crtanje

LIKOVNA TEHNIKA: olovka, flomaster, pastela

LIKOVNI PROBLEM: likovni elementi (boja - kombiniranje različitih boja) i kompozicijska načela (dominacija - prevladavanje jedne boje, ravnoteža - jednak omjer boja)

OBLIK RADA: grupni rad

METODE RADA:

Verbalno-tekstualne metode:

- metoda razgovora (dijalog između odgajateljice i djece pojedinačno, uvođenje djece u planiranu aktivnost, stvaranje opuštene atmosfere, postavljanje pitanja i očekivanje odgovora)

- metoda usmenog izlaganja (predstavljajući likovnog problema, osvještavanje odnosa između likovnih elemenata, kompozicijskih načela i motiva, zanimljivo, sažeto izlaganje, primjereno djeci)

- metoda rada s tekstom (korištenje odabranog teksta, „Dobri lav“, jasno izgovaranje teksta, korištenje odgovarajuće dikcije, transponiranje teksta u likovni jezik)

Ilustrativno-demonstrativne metode:

- analitičko promatranje (proširivanje i produbljivanje spoznaja djece o odabranom motivu, analiziranje i raščlanjivanje elemenata vizualnog, razvoj intelektualnih

sposobnosti, pamćenja, prepoznavanje struktura, oblika i boja, mogućnost samostalne i jednostavne analize djeteta)

- metoda demonstracije (pokazivanje svega što može motivirati dijete ka ostvarivanju kreativnih rješenja)

MATERIJAL: bijeli hamer papir, olovke, flomasteri, pastele

CILJ: razvijati kreativnost i maštu (djeci se daje mogućnost da sami nacrtaju lava onakvim kakvim ga zamišljaju), sposobnost percipiranja, zamišljanja i stvaranja (priču koju slušaju djeca prenose u likovni jezik), razviti kod djece interes za likovnu umjetnost, razvijati finu motoriku šake.

ZADACI:

Odgojni: rad u grupi (poštivanje tuđih potreba, čekanje svog reda), razvijanje početne osjeljivosti za prostor (proporcionalno popunjavanje papira), zainteresiranost za likovnu umjetnost, razvijanje osjećaja za sklad

Obrazovni: poticanje djece na prepoznavanje zadanih boja i njihovo imenovanje, učenje djece pravilnom korištenju zadane tehnike

Funkcionalni: razvijanje interesa za crtanje kod djece, poticanje strpljivosti kod djece

AKTIVNOSTI KOJE SU PRETHODILE: razgovor s djecom o aktivnosti

ORGANIZACIJA PROSTORA I MATERIJALA ZA RAD: prije početka aktivnosti pripremam prostor u kojem će djeca raditi. Najprije odvajam stolove i raspoređujem materijale za rad na njih. Na svaki stol postavljam 4 bijela hamer papira, flomastere, olovke te pastele. Djecu raspoređujem za stolove po dobi (starija djeca za jednim stolom, a mlađa za drugim)

TIJEK AKTIVNOSTI:

UVODNI DIO: Aktivnost započinjem okupljanjem djece u formaciju polukruga. Nakon što vidim da su se svi smjestili, započet ću s uputama. Najprije ću im reći da ću im pročitati priču „Dobri lav“ te ću ih zamoliti da zatvore oči i razmišljaju o onome o čemu im pričam. Priču sam sama osmislila i govori o jednom lavu koji je dobre naravi. Uvijek pomaže drugim životinjama i zbog toga ga cijene. Ostali lavovi se zbog toga naljute na njega i izbacuju ga iz čopora. Na početku bude tužan i nesretan, ali onda shvati da nije sam i da ima puno prijatelja u životinjama kojima je uvijek pomagao. Priča ima vrlo bitnu pouku za djecu koja govori da treba pomagati drugima oko sebe i da se dobro uvijek dobrima vraća. Nakon što glasno i razmljivo ispričam priču, reći ću im da mogu otvoriti oči i započet ćemo kratki razgovor o priči. Postavljat ću im pitanja kojima ću ih motivirati za rad. Pitat ću ih jesu li zamislili kako izgleda lav iz priče,

mogu li ga ukratko opisati te kojom će se tehnikom koristiti u radu. Nakon što se uvjerim da su spremni za rad, uputit ću ih u zadatak. Trebat će sjesti za svoja radna mjesta te započeti sa crtanjem lava kojeg su zamislili.

GLAVNI DIO: Nakon što im sve objasnim, dopustit ću im da započnu s radom. Kroz cijelu aktivnost ih pratim i potičem na individualni rad. Djecu stalno ohrabrujem i ukoliko je potrebno ponavljam im upute. Primjetim li da su djeca završila s radom ili ne žele više raditi, puštam ih da se udalje od stola i da se igraju dok ostali ne završe s radom.

ZAVRŠNI DIO: Nakon što sva djeca završe s radom, ponovno ih okupljam ispred sebe i započinjem s analiziranjem svakog rada. Radove, jedan po jedan, postavljam na pod, kako bi bili uočljiviji djeci te postavljam pitanja djeci o njihovim radovima. Svakom djetetu postavljam pitanje o njegovom radu. Postavit ću im neka od slijedećih pitanja: „Možeš li mi objasniti što se nalazi na slici?“, „Gdje je glava na slici i što se nalazi na njoj?“, „Koje si boje koristio/la?“, „Zašto si koristio/la baš te boje?“ i slično.

Prilikom analize radova od velike važnosti bili su dječji komentari, odnosno ono što su sami mogli reći o svom radu. Samoanaliza može pokazati neka skrivena značenja i poruke, odnosno ono što mi sami možda ne bi mogli prepoznati.

Izdvojila sam nekoliko slijedećih radova djece, koje ću analizirati.

Crtež 18. M.J. (3,6 g), „Dobri lav“, olovke u boji (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Dječak M.J. (3,6) Dobri lav

Dječaku sam postavila slijedeća pitanja: „Kako si ti zamislio svog lava?“ i „Možeš li ga malo opisati?“.

Dječakov komentar na crtež: „Tako sam vidio lava u svojoj glavi. Imao je veliku crvenu kosu i cijeli je bio velik i sa osmjehom“.

Promatrajući dječji rad primjećujem da je lav prikazan pravilnim geometrijskim oblicima (krugom i pravokutnikom). Početni oblici za lava vrlo su slični početnim oblicima za čovjeka. Dijete je koristilo svijetle boje, crvenu i žutu, koje predstavljaju dobrotu i pozitivne osobine lava. Dijete se nalazi u fazi izražavanja složenim simbolima (faza sheme).

Crtež 19. Z.Š. (3,8 g), „Dobri lav“, bojice (izvor: Matea Brajković izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Djevojčica Z.Š. (3,8) Dobri lav

Djevojčicu sam pitala slijedeća pitanja: „Koje si boje koristila pri crtanju?“ i „Jesi li tako zamislila svog lava?“.

Djevojčica je sramežljiva i o svom radu je samo rekla slijedeće: „Moj lav je cura jer ima rozu boju“. Primjećujem da je djevojčica koristila slične simbole i oblike koje koristi i kod crtanja čovjeka.

Lav stoji uspravno na dvije noge, kao što je karakteristično kod ljudi. Djevojčica je u svom crtežu koristila žarke svijetle boje kao što su: žuta, ružičasta, narančasta i ljubičasta.

Dijete se nalazi u fazi izražavanja složenim simbolima (faza sheme).

Crtež 20. I.M.(4,0 g), „Dobri lav“, bojice (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Dječak I.M. (4,0) Dobri lav

Dječaka sam upitala slijedeća pitanja: „Jesi li tako zamislio svog lava?“ i „Zašto si koristio žutu i smeđu boju u svom crtežu?“.

Dječakov komentar na crtež: „Nacrtao sam ga kao i druge lave jer oni su svi tako žuti, ali je moj dobar a drugi su zločesti“.

Primijetila sam da je dijete, prilikom crtanja, prepoznalo da lav ima dlaku te je pokušalo to dočarati crtama. Lava je vrlo dobro dočarao u njegovom uobičajenom obliku.

Dijete se nalazi u fazi izražavanja složenim simbolima (faza sheme).

Crtež 21. E.M. (5,3 g), „Dobri lav“, flomasteri (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovnaaktivnost)

Dječak E.M. (5,3) Dobri lav

Dječaka sam pitala slijedeća pitanja: „Kako to da si zamislio lava da stoji uspravno?“ i „Koje si boje koristio u svojem crtežu?“.

Dječakov komentar na crtež: „Ja sam zamislio da je lav smeđ i žut i da hoda kao i mi zato jer je dobar kao i mi i ima iste oči i usta“.

Lav je prikazan u uspravnom, stajaćem položaju kao što djeca inače crtaju ljude. Korišten je geometrijski oblik(krug) za glavu lava, ali i nepravilni oblici za tijelo i udove.

Dijete se nalazi u fazi izražavanja složenim simbolima (faza sheme).

Crtež 22. K.K. (6,0 g), „Dobri lav“, bojice (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Dječak K.K. (6,0) Dobri lav

Dječak je jako hiperaktivan i ne može dugo zadržati koncentraciju osim kad crta.

Dječakov komentar na sliku: „Ja sam ga zamislio baš tako kako sam nacrtao. Izvana je isti kao i drugi lavovi, ali ja znam da je on iznutra dobar“.

Dijete čvrsto drži olovku u ruci i koristi oštre, definirane linije. Prilikom bojanja, pritišće papir i time dobiva tamnije i punije nijanse određenih boja.

Dijete se nalazi u fazi izražavanja složenim simbolima (faza sheme).

Crtež 23. D.Š. (6,4 g), „Dobri lav“, bojice (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Djevojčica D.Š. (6,4) Dobri lav

Ova djevojčica je najstarija u grupi. Djevojčičin komentar na crtež: „Moj lav se smije i plazi jezik jer zna da će to nasmijati djecu jer je on dobar“. Nakon što sam je upitala zašto njezin lav ima mašnicu i trepavice, odgovorila mi je: „Pa naravno, zato što je žensko“.

Na crtežu se mogu primijetiti valovite linije koje su postignute laganim, ali sigurnim pokretima olovkom. Djevojčica je vrlo dobro prikazala proporcije tijela lava. Glavu je prikazala najvećom, a tijelo i udovi su manji.

Dijete se nalazi u fazi izražavanja složenim simbolima (faza sheme).

Crtež 24. L.V. (3,0 g) „Dobri lav“, flomasteri (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Dječak L.V. (3,0) Dobri lav

Dječak je najmlađi u grupi, ali ima posebne potrebe. Ne zna razgovijetno izgovarati riječi i ima simptome blagog autizma.

Na crtežu se vide nepravilni geometrijski oblici. Dječak još nije u mogućnosti pravilno nacrtati krug. Bez obzira na to, dobro je uočio da lav ima četiri noge(koje je prikazao kao da izvire iz glave) i rep.

Dijete se nalazi u fazi izražavanja primarnim simbolima(faza šaranja).

6. ZAKLJUČAK

Detaljnim proučavanjem literature, ali i radom u praksi mogu zaključiti kako veliki utjecaj na dječje likovno izražavanje ima faza u kojoj se dijete nalazi. Potrebno je poznavati razvojne faze i karakteristike svake od njih kako bi se moglo pravilno utjecati na dijete i njegov razvoj.

Najbitniju ulogu u tome imaju odgajatelji, koji svakodnevno promatraju djecu te na temelju onoga što uoče i koristeći odgovarajuće metode, pristupaju djeci. Dijete će razviti vlastite potencijale samo ako je okruženo kvalitetnom i materijalima bogatom okolinom. Veliku ulogu u tome ima likovna umjetnost. Dijete kroz likovnu umjetnost izražava svoje osjećaje i misli, a ona mu dopušta spajanje stvarnosti i mašte, šarenila i veselja. Vrlo je važno djecu poticati na slobodno izražavanje svog doživljaja, bez pritiska odgajatelja i okoline. Samo takvim pristupom dobit ćemo radove prepune iskrenosti, kreativnosti i originalnosti.

Pisanje ovog rada i odrađivanje raznih aktivnosti s djecom pomoglo mi je da shvatim koliko je likovno izražavanje važno za dijete. Također sam shvatila kako je za razumijevanje teorije potrebno i znanje iz prakse te da nije uvijek sve onako kako je zapisano u literaturi. Svako je dijete individua za sebe i samim time pokazuje i različite osjećaje kroz vlastite crteže.

Analizom dječjih likovnih uradaka možemo shvatiti kako se dijete osjeća i možemo utvrditi je li usvojilo glavne karakteristike razvojne faze u kojoj se nalazi. U analizu radova vrlo je bitno uključiti dijete jer nam ono može dati objašnjenje iz svoje perspektive, ali analiza mu pomaže i u stvaranju pozitivne slike o sebi. Analiza se uvijek provodi nakon provedene aktivnosti, odnosno u završnom dijelu sata. Poželjno je svu djecu uključiti u analizu i to se najčešće provodi tako da svi zajedno sjednu u krug. Za svaki rad trebalo bi izdvojiti nekoliko minuta i za to vrijeme djetetu postaviti nekoliko pitanja, ali ga pustiti da i samo nešto kaže, ukoliko to želi. Ostala djeca trebala bi pažljivo slušati i ne ometati dijete koje govori. Kvalitetnom analizom radova potiče se djecu na aktivno sudjelovanje u završnom dijelu sata, ali i poštivanje svojih prijatelja. Dijete na taj način zadržava interes za likovnu umjetnost i dobiva potvrdu za svoj uloženi trud.

7. LITERATURA

KNJIGE

- 1) BALIĆ-ŠIMRAK, A. (2011), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju*, Zagreb: ECNSI.
- 2) BELAMARIĆ, D. (1987.) *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
- 3) HERCEG, L. RONČEVIĆ, A. i KARLAVARIS, B. (2010.) *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Rijeka: Alfa d.d.
- 4) JAKUBIN, M. (1989.) *Osnove likovnog jezika i likovne tehnike*. Zagreb: Institut za pedagojska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

ČLANCI U ONLINE ČASOPISIMA

- 1) BILIĆ, V. ŠIMRAK, A. i KISELJAK, V. (2012.) Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete vrtić obitelj*. [Online] 68 (6.) str. 3-5. Dostupno na: http://www.academia.edu/3070527/Nevizualni_poticaji_za_dje%C4%8Dje_likovno_izra%C5%BEavanje_i_razvoj_emocionalne_pismenosti. [Pristupljeno 10.10.2016.]
- 2) HUZZAK, M. (2002.) Likovna analiza-kompozicija i format. *Učimo gledati*. [Online]. Dostupno na: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/miro2.htm>. [Pristupljeno 17.10.2016.]
- 3) MLINAREVIĆ, V. (2010.) Kompetencija odgojitelja i autonomija djeteta. *Interakcija odrasli-dijete i autonomija djeteta*. [Online] str. 145-147. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/505870.Kompetencija_ogojitelja_i_autonomija_dijeta1.pdf. [Pristupljeno 17.10.2016.]

OSTALE MREŽNE STRANICE:

- 1) Psihološka analiza dječjih crteža, <http://www.mojamansarda.com/index.php?topic=814.0>, 18.02.2017. 13:25.
- 2) Psihološke osnove dječjeg crteža, Čorić, <https://www.scribd.com/doc/136319479/PSIHOLO%C5%A0KE-OSNOVE-DJE%C4%8CJEG-CRTE%C5%BDA>, 23.05.2017. 19:55.

- 3) Metodički internet centar „Učimo gledati“, <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/index.htm>, 15.11.2016, 19:15.
- 4) Analiza „Čitanje likovnog teksta“, <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/miro3.htm>, 20.11.2016, 14:09.

8. POPIS CRTEŽA I SLIKA

Crtež 1. M.S. (3,8 g), „Lice“, flomaster (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“)

Crtež 2. M.B. (1.4 g), flomaster(izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 3. M.M. (1,7 g), flomaster (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 4. L.P. (4,10 g), „Šuma“, olovka (izvor: Matea Brajković, dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 5. M.S (3,8 g), „Planina“, olovka (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Slika 6. E.T. (3,9 g), „Jesensko stablo“, tempera (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Slika 7. L.R. (4,10 g), „Jesensko stablo“, tempera (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 8. J.Đ. (1,10 g), „Šare“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 9. R.S. (3,8 g), „Risanje“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 10. D.R. (4,6 g), „Složeni simboli“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 11. N.L. (4,0 g), „Krugovi“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 12. J.K. (3,0 g), „Geometrijski oblici“, olovka (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 13. S.P. (3,8 g), „Čovjek“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 14. G.B. (4, 6g), „Ljudi“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 15. A.J. (5,0 g), „Djevojčica“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 16. L.M. (3,0 g), „Tigar koji se ljuti“, olovka (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 17. M.M. (4,0 g), „Složeni simboli“, flomaster (izvor: Matea Brajković dječji vrtić „101 dalmatinac“, likovna aktivnost)

Crtež 18. M.J. (3,6 g), „Dobri lav“, bojice (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Crtež 19. Z.Š. (3,8 g), „Dobri lav“, bojice (izvor: Matea Brajković izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Crtež 20. I.M. (4,0 g), „Dobri lav“, bojice (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Crtež 21. E.M. (5,3 g), „Dobri lav“, flomasteri (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Crtež 22. K.K. (6,0 g), „Dobri lav“, bojice (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Crtež 23. D.Š. (6,4 g), „Dobri lav“, bojice (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

Crtež 24. L.V. (3,0 g) „Dobri lav“, flomasteri (izvor: Matea Brajković, izvannastavna ustanova „Ljetni kamp“, likovna aktivnost)

9. SAŽETAK

Djetinjstvo je najljepše razdoblje u životu svakog čovjeka. Većinu svog vremena djeca provedu u igri, koja je važna za stjecanje motoričkih, emocionalnih, kognitivnih, socijalnih i govornih vještina.

Već od najranije dobi okružena su likovnom umjetnosti. U odgojno obrazovnoj ustanovi uključena su u umjetničke procese te istovremeno usvajaju i razvijaju elemente vlastite kulture, smisao za stvaralaštvo, emocionalnu inteligenciju te slobodu mišljenja i djelovanja. Umjetnost im pruža mogućnost da izraze emocije putem likovnog jezika i stvaraju vezu između individualnog, materijalnog i duhovnog svijeta. Važno je djeci pružiti pravilnu motivaciju i omogućiti im odgovarajuće poticaje. U likovnim crtežima najmlađe djece, javljaju se različite linije. One se razlikuju po osobinama, smjeru, duljini, čvrstoći i tamnoći te omogućuju djeci jednostavno izražavanje različitih sadržaja. Postupno se iz linija počinju stvarati i prvi oblici kao što su krug i kocka, a kasnije dijete crta čovjeka i životinje. Na početku je krug veoma nepravilan, uglat i šiljat, a s vremenom postaje pravilniji. Postepeno, kombinacijom svih naučenih oblika i linija, dijete je u mogućnosti nacrtati čovjeka i životinju.

Analiza dječjih crteža veoma je bitna za razlikovanje subjektivnog od objektivnog, dobrog od lošeg i dr. Neosporna je i prvenstveno je namijenjena djetetu te mu pomaže pri razvoju pozitivne slike. Stručna kompetencija odgajatelja predstavlja osnovu za rad s djecom te se od njega očekuje da promatra djecu i uočava njihove potrebe.

10. SUMMARY

Childhood is the most beautiful period in every person's life. The majority of their time, children spent playing. Children's game is important for gaining motor, emotional, cognitive, social and language skills. Since early age they're surrounded with art. They're included in artistic processes and are simultaneously absorbing and developing culture elements, sense of creativity, emotional intelligence and liberty of act and mind. Art gives them possibility of expressing emotions through art and making connections between individual, material and spiritual world. It is of great importance to give them a proper motivation and to enable compatible materials to them. In art drawings of young children there are different types of lines. They can be distinguish by characteristics, course, length, firmness and darkness and allow easy expression of different contents. Progressively circle and cube start to form from lines. Later, child starts to draw man and animals. At the beginning circle can be very irregular, angular and acute, but with the time it becomes more regular. With the combination of every learned form and lines child can draw man and animals.

Analysing children's drawings is very important for discernment subjective and objective, good and bad and etc. It is indisputable and primarily meant for child and developing of positive picture of himself. The professional competence of educator is a base for working with children and it is expected from him to observe children and note their needs.